

En uppväxt fri från våld

En nationell strategi för att förebygga
och bekämpa våld mot barn

Volym 1

Betänkande av Utredningen En uppväxt fri från våld

Stockholm 2022

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

SOU 2022:70

Sammanfattning

Alla barn har rätt att skyddas från våld och det är ett samhälleligt ansvar att arbeta för att förverkliga denna grundläggande rättighet. Sverige har som ambition att vara ett föregångsland i arbetet för att förebygga och bekämpa våld mot barn. Arbetet för att säkerställa rättigheter som omfattar barn som utsätts för, eller riskerar att utsättas för, våld sker genom en rad insatser inom olika delar av samhället. Trots de ansträngningar som görs är det många barn som drabbas. Även samhällets förmåga att tillgodose barns rätt till skydd, rehabilitering och återanpassning brister i många fall – ofta med allvarliga och långvariga konsekvenser för det drabbade barnet. Våld utgör således ett utbrett samhällsproblem som hotar barns rätt till hälsa, liv och utveckling.

I detta betänkande lämnar vi förslag på en nationell strategi för att förebygga och bekämpa våld mot barn. Strategin omfattar alla olika former av våld som barn kan utsättas för, oavsett var våldet utövas eller av vem. Strategin slår fast en övergripande målsättning samt *fem långsiktiga mål* som anger riktningen för arbetet under den närmaste tioårsperioden. Vi lämnar även förslag till en organisation för genomförande, kunskapsutveckling och uppföljning.

Inom strategins fem långsiktiga mål har vi ringat in ett antal övergripande *insatsområden* där vi bedömer det som särskilt angeläget att åstadkomma en förändring. Kopplat till dessa insatsområden gör vi 23 bedömningar och lämnar 59 förslag till åtgärder som vi anser bör genomföras för att driva utvecklingen framåt. Sammantaget är strategin och den tillhörande handlingsplanen en ambitionshöjning som innebär en kraftfull förstärkning av arbetet mot våld mot barn. Samtliga förslag som vi lämnar tar sin utgångspunkt i de synpunkter vi fått från barn och barnets rättigheter enligt FN:s konvention om barnets rättigheter.

Våld mot barn får allvarliga konsekvenser

Våld mot barn för med sig allvarliga hälsokonsekvenser under barn-
domen och i det fortsatta livet. Det kan handla om allt från dödliga
skador till skador som leder till funktionsnedsättningar av olika slag,
fysiska och psykiska hälsoproblem, sexuellt överförbara infektioner
och försämrad kognitiv förmåga. Våldet för även med sig negativa
psykiska och emotionella konsekvenser, såsom känslor av över-
givenhet och osäkerhet, anknytningssvårigheter, traumatisering, oro
och svag självkänsla. En del individer utvecklar psykisk ohälsa i form av
depression och ångest, självmordsförsök eller ett skadligt beteende.

Psykisk ohälsa innebär även en ökad risk för annan utsatthet, såsom
svårigheter i skolan eller med sociala relationer. Skolmisslyckande och
skolavhopp riskerar i sin tur att medföra försämrade framtidsutsikter
och försämrade möjligheter på arbetsmarknaden. Andra beteende-
mässiga konsekvenser kan drabba såväl individen som omgivningen
genom aggressivt, våldsamt eller självdestruktivt beteende. Det kan
även leda till brottsligt beteende och lagöverträdelser eller försämrade
relationer till andra människor. Exponering för våld ökar dessutom
risken för att drabbas av ytterligare övergrepp.

Våld mot barn ska ses som en folkhälsofråga av betydelse

Det finns starkt vetenskapligt stöd för att barns utsatthet för våld
utgör en betydande folkhälsofråga. Våld mot barn har bäring på alla
åtta målområden inom den nationella folkhälsopolitiken. Våld mot
barn är dessutom, utöver att vara en central fråga ur ett barnrätts-
och folkhälsoperspektiv, förenat med stora samhällsekonomiska
konsekvenser. Det är mot bakgrund av ovanstående vår uppfattning
att våld mot barn inte enbart får ses som allvarligt för *de barn* som
drabbas, det måste också i mycket högre grad erkännas som det
betydande och allvarliga *samhällsproblem* på strukturell nivå som det
faktiskt handlar om. Genom att, som vi föreslår, länka arbetet med
strategin för att förebygga och bekämpa våld mot barn till befintliga
strukturer för folkhälsoarbetet ges helt andra möjligheter att angripa
frågan om våld mot barn med den systematik och struktur som
krävs. Det ger bättre förutsättningar för ett långsiktigt arbete med
frågan på alla nivåer i samhället, från den lokala till den centrala
beslutsnivån.

Strategins övergripande mål är att varje barn ska ha en uppväxt fri från våld

Av barnkonventionen framgår bland annat att Sverige ska vidta alla lämpliga lagstiftningsåtgärder, administrativa, sociala och utbildningsmässiga åtgärder för att skydda barn mot alla former av våld.¹ Sverige ska till fullo utnyttja sina tillgängliga resurser för att vidta sådana åtgärder.² Det är mot denna bakgrund självklart att en nationell strategi på området ska ha ett fokus på att förhindra att våld över huvudet utövas. Det övergripande målet med arbetet inom ramen för strategin är därför att varje barn ska ha en uppväxt fri från våld. Den nationella strategin för att förebygga och bekämpa våld mot barn och de förslag som lämnas är utformade för att omfatta alla barn och alla former av våld som barn kan utsättas för, oavsett i vilken situation våldet utövas och av vem. Det handlar alltså om en nollvision i arbetet mot våld mot barn.

Strategins utgångspunkter

I arbetet med strategin har vi utgått ifrån att allt våld mot barn kan förebyggas, att alla former av våld som barn kan utsättas för måste synliggöras, att barns rättigheter inte är förhandlingsbara, och att barn behöver ses som både kompetenta och särskilt skyddsvärda. Utgångspunkterna syftar till att skapa en gemensam förståelse för problematiken, de utmaningar som samhället står inför och på vilket sätt dessa utmaningar bör tacklas.

Strategins fem långsiktiga mål

Den nationella strategin har fem långsiktiga mål som anger inriktningen för arbetet mot det övergripande målet att varje barn ska ha en uppväxt fri från våld:

1. Våld mot barn ska förebyggas.
2. Barns våldsutsatthet ska upptäckas.
3. Barn ska få det skydd och stöd samt den behandling de har rätt till.

¹ Artikel 19 FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen).

² Artikel 4 FN:s konvention om barnets rättigheter.

4. Barns rättigheter i brottmålsprocessen ska tillgodoses.
5. Kunskaps- och metodutvecklingen ska stärkas.

Våld mot barn ska förebyggas

Ett främjande och förebyggande arbete mot våld handlar om att skapa trygga miljöer för barn exempelvis genom föräldraskapsstöd som främjar trygga hemmiljöer, om insatser för att främja trygga stadsmiljöer och digitala miljöer och om insatser som främjar trygga förskole-, skol-, fritids- och institutionsmiljöer. Det handlar också om att öka barns och vuxnas kunskaper, att synliggöra och av-normalisera våld samt att motverka attityder och värderingar som riskerar att legitimera våldshandlingar av olika slag. Arbetet behöver omfatta så väl tidiga insatser som når ut brett till hela befolkningen, som insatser som riktas till avgränsade grupper som har förhöjd risk att utöva eller utsättas för våld.

I vår utredning har vi funnit brister i det främjande och förebyggande arbetet. Enbart det faktum att många barn utsätts för våld visar att det förebyggande arbetet är otillräckligt. Utifrån det som barn beskriver är det tydligt att våld normaliseras i barns vardag. När våld och negativa beteenden normaliseras motverkas möjligheten till förändring och våldet riskerar att trappas upp. Såväl barn som vuxna vittnar om att man saknar kunskap om våld, något som är en viktig del i att motverka normalisering och förebygga våld. Kunskap om våld och om barns rättigheter kan bland annat bidra till att öka barns och vuxnas förmåga att känna igen våld och att agera.

Vidare har vi i vår utredning kunnat se att det främjande och förebyggande arbetet påverkas av utmaningar kopplade till samverkan, och att den potential som finns hos verksamheter och aktörer inte fullt ut tas till vara. Exempelvis att skolans möjligheter att nå barn med kunskaper om våld och rätt till hjälp inte nyttjas fullt ut samt att det finns utmaningar för socialtjänsten att bedriva ett främjande och förebyggande arbete.

Andra brister som vi sett är att det främjande och förebyggande arbetet inte når fram till alla och att tillgängligheten och träffsäkerheten brister i stödet till föräldrar. Det finns även utrymme för förbättringar när det gäller insatser till personer med förhöjd risk att utöva våld. Här är det inte minst viktigt att synliggöra det våld som

barn utsätter andra barn för. De insatser som görs för att förebygga att barn utsätts för våld i skolan, i samhällsvården och på nätet är också långt ifrån tillräckliga.

Barns våldsutsatthet ska upptäckas

Varje barn har rätt att skyddas mot alla former av våld. En tidig upptäckt, som leder till stöd, kan vara avgörande för att minska risken för framtida ohälsa. Det kan vara svårt för ett barn att själv berätta om sin utsatthet. Samhället har därför ett stort ansvar att aktivt arbeta för att upptäcka våldsutsatthet, möjliggöra för barn att berätta och omhänderta information om våldsutsatthet på ett varsamt sätt.

Vår utredning har visat att mer måste göras om barn som är utsatta för våld i högre utsträckning ska upptäckas. Att upptäcka barns våldsutsatthet är också en grundläggande förutsättning för att förverkliga barnets rätt till skydd, stöd och behandling. Personer som finns runt barnen missar många gånger barns signaler och tecken på våld. Det händer även att barns berättelser om våld inte tas på allvar och att vuxna missbedömer barnets situation. Förutom att kunna känna igen risker för och tecken på våldsutsatthet kan rutinmässiga frågor inom elevhälsa, vård och omsorg vara ett sätt att upptäcka våldsutsatthet hos barn. I dag ställs dock inte alltid sådana frågor. Det är även viktigt att stärka barns egna möjligheter att berätta om våldet – att skapa tillfällen, att ge barnet tillgång till trygga vuxna och att göra våldet pratbart. Just vikten av trygga vuxna som man känner tillit till och förtroende för lyfts av barn som särskilt viktigt. Det beskrivs även av flera barn som något som man saknat. Vidare har vi i vår utredning kunnat se att barn som berättar om våld inte alltid bemöts på ett anpassat och respektfullt sätt. Det finns brister och förbättringsbehov kopplat till hur vuxna hanterar kännedom om barns våldsutsatthet.

Barn ska få det skydd och stöd samt den behandling som de har rätt till

Barn som utsatts för våld eller riskerar att utsättas för våld har rätt till skydd, rehabilitering och social återanpassning.³ Barn har rätt till

³ Artikel 39 FN:s konvention om barnets rättigheter.

bästa möjliga hälsa.⁴ När ett barn utsätts för våld är den primära åtgärden att få stopp på våldet och se till att barnets behov av skydd från detta tillgodoses. I vissa fall krävs omedelbara ingripanden som även kan behöva ske mot barnets vilja eller utan att barnets vårdnadshavare gett sitt samtycke till detta.

När barnets säkerhet är tryggad och skyddet är tillgodosett behöver barnet också, vid behov, få möjlighet till behandling för de skador barnet fått. Barnet behöver ofta bearbeta sina upplevelser och då finns det många gånger behov av stödjande insatser från omgivningen. Förutom att välfungerande och individuellt anpassade insatser för stöd och behandling kan minska eller förkorta lidandet för barnet på kort sikt, kan det också på längre sikt ha stor betydelse för barnets möjligheter att bearbeta eventuella traumatiska upplevelser och att skapa en fungerande vardag. Att varje barn som utsatts för våld får sin rätt till skydd, stöd och behandling tillgodosett är en central uppgift för olika aktörer i samhället.

I vår utredning har vi sett att barn möter svårigheter när de vill ta del av samhällets insatser, bland annat att den information som finns om samhällets insatser och möjligheterna att få hjälp är otillräcklig, att informationen inte är tillräckligt anpassad och att den inte når fram. Barns hjälpbehov leder inte heller alltid till insatser. Exempelvis finns det brister i socialtjänstens förmåga att fånga upp och möta barns hjälpbehov och långa väntetider till hälso- och sjukvården drabbar våldsutsatta barn med psykisk ohälsa. Vi har också sett att barn ibland blir utan insatser, eller att insatser fördröjs, eftersom barnets behov fallit mellan stolarna hos olika aktörer. Det förekommer också att insatser som ges brister i individuell anpassning, helhetssyn och samordning. Vidare har vi sett brister kopplat till barns förutsättningar för delaktighet och att barn drabbas av bristfälligt bemötande och otillräcklig information.

Barns rättigheter i brottmålsprocessen ska tillgodoses

Många barn som utsatts för våld behöver genomgå en eller flera delar i en brottmålsprocess. Brottmålsprocessen har en viktig funktion i det samhälleliga skyddet mot våld mot barn. Barnet har rätt att få komma till tals och få sina åsikter beaktade, rätt till ett respektfullt

⁴ Artikel 24 FN:s konvention om barnets rättigheter.

bemötande, rätt till stöd och rätt att kontinuerligt få anpassad information om vad som händer och varför.⁵ Att vara delaktig i en brottmålsprocess kan väcka många känslor och vara svårt för ett barn som utsatts för våld. Det är därför viktigt att samhället aktivt verkar för att barns rättigheter tillförsäkras genom hela processen.

Barn och unga påminner om att det till synes självklara ännu inte finns på plats i brottmålsprocesser som rör barn som misstänks ha utsatts för våld. Barn behöver i större utsträckning mötas med omtanke, tas på allvar och ges förutsättningar att förstå sammanhanget de befinner sig i. I vår utredning har vi sett att det finns brister i kunskap om våldsutsatta barns behov och rättigheter hos yrkesverksamma inom brottmålsprocessen och att barn som misstänks ha utsatts för brott inte alltid bemöts på ett anpassat och respektfullt sätt. Barn får inte heller alltid den information som de har rätt till eller förutsättningar för delaktighet. I vissa fall tar brottmålsprocessen lång tid vilket kan vara psykiskt påfrestande för barnet. Alla barn får inte heller det stöd som de behöver i samband med processen och de olika aktörerna kring barnet samverkar inte alltid i tillräckligt hög utsträckning för att möta barnets behov och rättigheter.

Kunskaps- och metodutvecklingen ska stärkas

Ett långsiktigt arbete i syfte att förebygga och bekämpa våld mot barn är beroende av aktuell och tillförlitlig kunskap om våldet, om de behov som finns och om metoder och arbetssätt som är verk-samma. Det behöver finnas en struktur för att utveckla ny och situa-tionsanpassad kunskap i takt med att omvärlden förändras och nya behov uppkommer. Den kunskap som tas fram behöver kunna an-passas utifrån specifika situationer eller utmaningar som finns lokalt. Samtidigt finns det också behov av samordning och förmåga att säkerställa att ny kunskap sprids och används för att hitta synergi-effekter, effektivisera och hushålla med samhällets resurser.

I vår utredning har vi sett att det finns utrymme för förbättringar i dessa avseenden. Den officiella statistiken som rör våld mot barn är begränsad. Möjligheten till datainsamling och statistikutveckling via register är otillräcklig. Detta bidrar till bristfälliga möjligheter att

⁵ Artikel 12 och 19 FN:s konvention om barnets rättigheter.

följa upp det våld som drabbar barn, de insatser som ges av samhället och vilka effekter som vidtagna åtgärder har.

Det finns ett stort behov av ökad tillgång till kunskapsbaserade metoder och arbetssätt samtidigt som implementeringen av befintlig kunskap i verksamheterna också är ojämn och präglad av utmaningar.

Struktur för strategins genomförande

För att nå framgång med en strategi som ska förebygga och bekämpa våld mot barn krävs ett kunskapsbaserat, aktivt och långsiktigt arbete från en rad olika samhällsaktörer. Ett sådant arbete behöver präglas av struktur, samordning, och samverkan och utredningen föreslår därmed en struktur och organisation för strategins genomförande med syfte att stödja arbetet mot strategins mål. Den struktur och organisation för genomförandet som utredningen föreslår, presenteras i korthet här.

Folkhälsomyndigheten ges en stödjande, samordnande och uppföljande roll

Genomförandet av den nationella strategin för att förebygga och bekämpa våld mot barn kräver en aktör som har ett särskilt ansvar för att stödja, hålla samman och driva arbetet med strategin framåt. Vårt förslag är att detta uppdrag ska ges till Folkhälsomyndigheten. I Folkhälsomyndighetens uppdrag ska bland annat ingå att inom området våld mot barn:

- samordna och ge stöd i det nationella arbetet med strategin för att förebygga och bekämpa våld mot barn, samt stödja utvecklingsarbete på lokal och regional nivå,
- verka för kunskapsutveckling och kunskapsförmedling på nationell, regional och lokal nivå,
- följa upp utvecklingen inom strategins mål, sammanställa resultatet av genomförda insatser och identifiera behov av ytterligare insatser,
- vid behov bistå regeringen med underlag som kan vara ett stöd för dess styrning av arbetet samt var tredje år lämna förslag till regeringens handlingsplan.

Folkhälsomyndigheten ska samverka med, och verka för samverkan mellan, relevanta myndigheter och andra aktörer. Barn ska involveras i arbetet. I uppdraget ingår framtagande av indikatorer för att följa utvecklingen mot strategins mål.

Ett antal nationella aktörer ska bidra särskilt i arbetet för att uppnå strategins mål

För att uppnå strategins mål förutsätts medverkan från en rad olika myndigheter och aktörer. För att säkerställa detta ges 27 statliga myndigheter och andra nationella aktörer i uppdrag att särskilt delta i och bidra till arbetet för att uppnå strategins mål. I detta ligger att delta i och aktivt bidra till samverkan med Folkhälsomyndigheten och med varandra. Det innefattar också att, avseende det egna verksamhetsområdet, inge underlag som Folkhälsomyndigheten behöver för att kunna genomföra sitt uppdrag. Myndigheterna och aktörerna ska följa upp utvecklingen inom strategins mål, sammanställa resultatet, samt identifiera åtgärder som bör vidtas och områden där det finns särskilda behov av att åstadkomma en förbättring.

Länsstyrelserna ska stödja det lokala och regionala arbetet

En mycket stor del av det arbete som berörs av den nationella strategins mål utförs regionalt och lokalt och många aktörer, såväl offentliga som i civilsamhället, behöver involveras. Det handlar om exempelvis förskolor och skolor, hälso- och sjukvård, socialtjänst, polis, idrottsrörelsen och andra organisationer i ideell sektor. Aktörerna styrs av olika regelverk, har olika syften och olika grundläggande uppgifter. Framtagande och genomförande av regionala sektorsövergripande kartläggningar, analyser och handlingsplaner måste stimuleras och underlättas. Länsstyrelserna åläggs därför ett särskilt ansvar att stödja det lokala och regionala arbetet för att uppnå strategins mål. I uppdraget ingår bland annat att bidra till:

- framtagandet och genomförandet av regionala sektorsövergripande strategier och handlingsplaner,
- införandet av effektiva metoder, arbetssätt och kunskapsstöd i regionala och lokala verksamheter,

- samarbetet på lokal, regional och nationell nivå, och
- utbildning och kompetensutveckling i länet.

En viktig del på den lokala och regionala nivån är att säkerställa att arbetet mot våld mot barn samordnas med det som redan bedrivs på angränsande och korsande områden. En god samordning kan bidra till effektivitetsvinster och möjliggöra att kunskap och lärdomar om framgångsrika metoder och arbetssätt sprids mellan olika områden.

Kommunövergripande kartläggningar, analyser och åtgärdsplaner ska genomföras

Kommunerna har såväl ett stort ansvar som goda möjligheter att arbeta främjande och förebyggande, att upptäcka barns våldsutsatthet och att identifiera och ge det skydd och stöd som behövs. Vi föreslår därför att en ny lag, *lagen med vissa bestämmelser om kommuners ansvar för att förebygga och bekämpa våld mot barn*, ska införas som förtydligar hur kommunerna ska arbeta mot våld mot barn genom kommunövergripande kartläggning, analys och planering. Lagens syfte är att säkerställa att kommunerna utifrån ett kunskapsbaserat underlag kontinuerligt tar ställning till behovet av åtgärder för att säkerställa varje barns rätt till bland annat skydd från våld enligt FN:s konvention om barnets rättigheter.

Enligt den föreslagna regleringen ska kommunerna minst var tredje år ta fram en lägesbild, som med utgångspunkt i den nationella strategin, ger en uppdaterad bild av situationen och behovet av ytterligare åtgärder inom kommunens ansvarsområden för att

- våld mot barn ska förebyggas,
- barns utsatthet för våld ska upptäckas,
- barnets rätt till skydd, stöd och behandling ska tillgodoses, och
- barns rättigheter ska tillgodoses i brottmålsprocessen.

Med lägesbilden som underlag ska kommunen besluta om vilka åtgärder som kommunen avser att vidta för att säkerställa ett effektivt arbete inom ovan nämnda områden (åtgärdsplan). Barn ska involveras i arbetet. Om lägesbilden visar att det finns behov av kunskaps-

utveckling, kompetenshöjande insatser eller stärkt samverkan mellan aktörer, inom kommunen eller med externa aktörer, ska åtgärdsplanen innehålla en särskild planering för vilka åtgärder som kommunen avser att vidta för att uppfylla det behovet.

Statsbidrag ska öka förutsättningarna för att bidra i arbetet

För att stärka förutsättningarna för samhällets aktörer att bedriva ett strukturerat arbete för att förebygga och bekämpa våld mot barn ska särskilda medel avsättas för ändamålet. Statsbidrag om 100 miljoner kronor per år i tre år ska utges för kvalitetsutveckling och samverkan i regioner och kommuner. Statsbidrag om 50 miljoner kronor per år i tre år ska även inrättas för att ge ideella organisationer och andra aktörer möjlighet att bidra i arbetet för att nå målen för den nationella strategin.

Tillgången till kunskap behöver öka

Kunskapen om vilka metoder och arbetsätt som är verkningsfulla i arbetet med att förebygga och bekämpa våld mot barn behöver öka. För detta ändamål föreslår utredningen en satsning på sammanlagt en miljard kronor under strategiperioden. Det handlar både om utökade medel till forskning om barn och våld samt statsbidrag till stöd för praktisknära forskning, metodutveckling eller implementering.

Återkommande handlingsplaner och regelbunden redovisning av arbetet

Vi föreslår att regeringen var tredje år ska upprätta en handlingsplan med åtgärder för att uppnå målen inom den nationella strategin. Handlingsplanen bör, utöver specificerade åtgärder, ange de insatsområden som regeringen anser ska prioriteras av myndigheter, regioner, kommuner och andra aktörer under den kommande perioden. Vidare föreslås regeringen lämna en skriftlig redogörelse till riksdagen med en uppföljning och beskrivning av vidtagna åtgärder, var tredje år.

Prioriterade insatsområden

För att förverkliga de fem långsiktiga målen i strategin har vi ringat in ett antal övergripande områden där vi bedömer det som särskilt angeläget att åstadkomma en förändring. Dessa områden benämner vi *insatsområden*. Även om områdenas relevans regelbundet bör övervägas och vid behov revideras under strategiperioden, är vår bedömning att insatsområdena bör kunna gälla över en längre tidsperiod. De insatsområden som vi föreslår för respektive mål är:

Våld mot barn ska förebyggas

- Förstärkt fokus på främjande och förebyggande arbete.
- Kunskapen om våld och våldets konsekvenser ska öka hos barn och vuxna.
- Stödet till föräldrar ska stärkas.
- Insatserna till barn och vuxna som utövar eller riskerar att utöva våld mot barn ska stärkas.
- Särskilda insatser ska vidtas för att skapa trygghet och förebygga våld i miljöer där barn vistas.

Barns våldsutsatthet ska upptäckas

- Förutsättningarna för barn att reagera på våldet och signalera till omgivningen ska stärkas.
- Vuxnas förutsättningar och förmåga till upptäckt samt att agera vid tecken på våld ska förbättras.
- Informationshanteringen och omsorgen om barnet vid misstanke om våldsutsatthet ska förbättras.

Barn ska få det skydd och stöd samt den behandling de har rätt till

- Tillgängligheten till skydd, stöd och behandling ska förbättras.

- Barns delaktighet i utformning, genomförande och uppföljning av insatser ska stärkas.
- Förmågan och möjligheterna att fånga upp och möta varje barns behov ska förbättras.
- Samverkan och samordning av insatser ska stärkas.
- Stödet i barns vardag ska stärkas.

Barns rättigheter i brottmålsprocessen ska tillgodoses

- Barn ska få individanpassad information och ges goda förutsättningar att komma till tals och få sina åsikter beaktade.
- Yrkesverksamma ska bemöta barnet på ett respektfullt och anpassat sätt och ha särskild kompetens.
- Brottmålsprocessen ska vara så kort som möjligt utan att inskränka rättssäkerheten.
- Barn ska erbjudas stöd under och efter brottmålsprocessen.
- Samverkan måste ske med barnets behov i fokus – barnhusverksamheter ska finnas i hela Sverige och utvecklas.

Kunskaps- och metodutvecklingen ska stärkas

- Barn ska ha en självklar roll inom kunskapsutvecklingen.
- Uppföljningen av våld som drabbar barn ska förbättras.
- Tillgången till kunskap ska öka.
- Stärkt implementering av tillgänglig kunskap.

Rekommenderade åtgärder som ska kopplas till strategins insatsområden

Till varje insatsområde lämnar vi ett antal förslag på åtgärder som vi bedömer behöver genomföras samt, i vissa fall, mer generellt hållna bedömningar av vad vi ser som viktigt i det fortsatta arbetet inom

respektive insatsområde. I betänkandet lämnar vi 23 bedömningar och vi presenterar sammanlagt 59 förslag på åtgärder.

De åtgärder som vi lyfter fram i vår handlingsplan ska inte betraktas som uttömmande, och det är inte uteslutet att även andra insatser kommer att visa sig vara angelägna att genomföra i närtid. Allteftersom arbetet fortskrider och samhället utvecklas och förändras uppstår nya behov. Som tidigare nämnts ingår därför i vårt förslag att regeringen var tredje år ska ta fram en uppdaterad handlingsplan avseende arbetet mot den nationella strategins mål.

Här nedan presenterar vi *ett urval* av de åtgärder som vi föreslagit ska kopplas till de insatsområden som tillhör strategins fem långsiktiga mål.

Våld mot barn ska förebyggas

- Folkhälsomyndigheten ges i uppdrag att genomföra återkommande informationssatsningar till allmänheten om våld mot barn och om hur det kan förebyggas.
- Skolverket ges i uppdrag att utreda om tillägg eller förtydligande bör göras i läroplanerna för förskolan och för samtliga skolformer som riktar sig till barn, avseende att förmedla kunskap till barn om våld, rätten till skydd mot alla former av våld och om rätten till stöd och hjälp vid våldsutsatthet.
- Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd ges i uppdrag att i samverkan med länsstyrelserna kartlägga förekomst och behov av fortsatt utveckling av målgruppsanpassade föräldraskapsstödsprogram. I uppdraget ska ingå att lämna förslag på insatser som behövs för att identifierade behov ska mötas.
- Socialstyrelsen ges i uppdrag att kartlägga vad som erbjuds inom kommunerna för att möta behov av stöd i föräldraskapet för föräldrar med egna funktionsnedsättningar.
- Socialstyrelsen ges i uppdrag att utreda och lämna förslag på hur hälso- och sjukvården kan förstärka vård eller uppföljning för föräldrar med problematik, exempelvis relaterat till allvarlig psykisk ohälsa eller beroende av alkohol eller narkotika, som innebär en förhöjd risk att utöva våld mot barn.

- Socialstyrelsen ges i uppdrag att kartlägga tillgången till och behovet av anpassade metoder och kunskapsstöd för de yrkesgrupper och verksamheter som särskilt kan och bör verka för att förebygga och förhindra det våld som utövas av barn.
- Regeringen föreslås ta initiativ till en kommission mot kränkningar och mobbning där svensk och internationell expertis, myndigheter och frivilligorganisationer med kunskap på området ges i uppdrag att baserat på bästa tillgängliga kunskap och evidens analysera behovet av och föreslå åtgärder som syftar till att förebygga våld i form av kränkningar och mobbning i skolmiljö.
- Skolverket ges i uppdrag att undersöka förutsättningarna för att införa ett enkätssystem för kartläggning av omständigheter kopplat till våld i form av kränkningar och mobbning i enskilda förskolor och skolor. Syftet är att resultatet från enkäten, tillsammans med andra underlag, ska ligga till grund för huvudmännens och skolornas arbete för att förebygga våld kopplat till skolmiljön, upptäcka utsatthet för sådant våld, samt för att ge skydd och stöd till den som utsatts.
- Det bör övervägas att vid Inspektionen för vård och omsorg inrätta ett ombud med uppgift att bevaka barns rättigheter vid vistelse i samhällets vård, inklusive boende med särskild service och korttidsvistelse enligt LSS, och att utreda uppgifter om våld mot barn i sådan vård.

Barns våldsutsatthet ska upptäckas

- Skolverket ges i uppdrag att utreda och lämna förslag på hur en satsning för att höja barns kunskaper om våld kan genomföras i förskolan och samtliga skolformer⁶.
- Socialstyrelsen ges i uppdrag att följa upp i vilken utsträckning frågor om våld ställs inom vård och omsorg samt huruvida samt i vilken utsträckning insatser ges i syfte att motverka våldet och våldets negativa konsekvenser i de fall frågorna mynnar ut i avslöjanden om våld. I uppdraget ska även ingå att undersöka och bedöma behovet av att förtydliga och/eller utöka befintliga rekom-

⁶ Med samtliga skolformer avses förskoleklass, grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan

mendationer kring att systematiskt fråga om våld inom berörda verksamheter inom socialtjänsten, hälso- och sjukvården och tandvården.

Barn ska få det skydd och stöd samt den behandling de har rätt till

- Länsstyrelserna ges i uppdrag att kartlägga och sprida information om vad som erbjuds enskilda i länet för att förebygga våld mot barn samt för att ge skydd, stöd och behandling till barn som utsatts för eller riskerar att utsättas för våld.
- Förslag till förtydligande i lag om att socialtjänsten ska försäkra sig om att barnet förstår den information som ges.
- En utredning bör tillsättas för att undersöka och lämna förslag avseende hur regleringen kan stärkas i fråga om socialtjänstens uppföljning av insatser till barn som utsatts för eller riskerar att utsättas för våld. Det bör även undersökas om det krävs en reglering för att stärka förutsättningarna vad gäller att följa upp och utvärdera socialtjänstens insatser utifrån barnets egna upplevelser.
- Socialstyrelsen ges i uppdrag att undersöka tillgången till och behovet av strukturerade arbetssätt och metoder för socialtjänstens bedömningar av risker och skyddsbehov vid misstanke eller kännedom om våld mot barn. Arbetssätten och metoderna ska vara anpassade för att hantera situationer relaterat till samtliga våldsförmer som kan komma att drabba barn.
- En utredning bör tillsättas för att utreda om, och i så fall hur, regleringen bör stärkas i fråga om samverkan mellan socialtjänsten och hälso- och sjukvården avseende barn som behöver stöd och/eller behandling med anledning av erfarenheter av våld. Syftet ska vara att säkerställa att barns hjälpbehov inte faller mellan stolarna.
- Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd ges i uppdrag att kartlägga tillgången till, och eventuella behov av fortsatt utveckling av, stöd- och informationsmaterial riktat till föräldrar och andra närstående om hur dessa personer kan ge stöd i vardagen till barn som utsatts för våld.

- Socialstyrelsen ges i uppdrag att kartlägga behovet av särskilt stöd och/eller kompetensutvecklingsinsatser riktade till personal inom elevhälsan i syfte att förbättra stöd och bemötande av elever vid händelser av våld i närområdet eller omgivningen.

Barns rättigheter i brottmålsprocessen ska tillgodoses

- Förslag om förtydligad reglering avseende barns rätt till information och delaktighet när barn är målsägande i en brottmålsprocess. Även förslag om förtydligande om vem som ska se till att informationen ges.
- Brottsoffermyndigheten och Domstolsverket ges i uppdrag att i samarbete med Barnombudsmannen genomföra utbildningsinsatser avseende fördjupad kunskap om att vara barn och våldsutsatt och barnets rättigheter enligt FN:s konvention om barnets rättigheter som riktar sig mot rättsväsendets aktörer och biträdande jurister/advokater.
- Polismyndigheten ges i uppdrag att genomföra kunskapshöjande insatser för landets barnförhørsledare och på barnförhørsledarutbildningen om barnförhör vid internetrelaterade sexuella övergrepp, brott i unga partnerrelationer samt förhör med små barn och barn med funktionsnedsättning.
- Införande av krav i lag att förhör med någon som är under 18 år ska hållas av en person med särskild kompetens för uppgiften.
- Förslag till reglering att särskilda företrädare för barn samt målsägandebiträden ska ha särskilt förvärvade kunskaper och erfarenheter om våldsutsatthet och barnets rättigheter.
- Polismyndigheten ges i uppdrag att i samarbete med Åklagarmyndigheten kartlägga vilka hinder för skyndsamhet som finns och vilka åtgärder som krävs för att skyndsamhetskravet i barnärenden ska kunna upprätthållas på de båda myndigheterna.
- Åtterrapporeringskrav ställs till Polismyndigheten att redogöra för vilka åtgärder myndigheten avser att vidta för att säkerställa tillräckligt antal utbildade barnförhørsledare för att möta behovet.

- En utredning bör tillsättas avseende införande av tidsfrist för domstolen i brottmål när målsäganden är ett barn.
- Ett förstärkt ramverk ska tydliggöra aktörernas ansvar att på olika sätt och tillsammans arbeta för att tillgodose våldsutsatta barns rättigheter i samband med brottsutredning. Det tydliggörs i lag vad olika aktörer har för ansvar kopplat till varje barns rättigheter i den aktuella situationen. Även kravet på samverkan förtydligas och syftet med samverkan fastställs i lag.
- Förslag till reglering om att förhör av barn som genomförs med anledning av misstanke om utsatthet för våld ska genomföras på ett särskilt hänsynsfullt sätt, med beaktande av barnets individuella situation och behov. I förslaget ingår även att det vid planering och beslut om den miljö där förhöret ska genomföras särskilt ska beaktas barnets behov av trygghet och andra omständigheter av betydelse för att minska olägenheter för barnet. Barnets behov av särskilt stöd före, under och efter förhöret ska tillgodoses.
- Förslag till förtydligande av socialtjänstens ansvar att ge barn stöd i samband med medverkan i en brottsutredning.
- Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten, Rättsmedicinalverket och Socialstyrelsen ges i uppdrag att gemensamt lämna förslag på hur styrningen av samverkan kring barn som misstänks ha utsatts för våldsbrott bör utvecklas ytterligare, genom exempelvis revidering av nuvarande riktlinjer eller genom införande av bindande reglering. I uppdraget ska för- och nackdelar med de olika alternativen redovisas, samt förslag lämnas avseende utformningen av det alternativ som förespråkas. Utgångspunkten för uppdraget ska vara det ovan beskrivna ramverket för samverkan mellan parterna.
- Särskilda statliga medel bör utges för att säkerställa tillgången till lokaler för samverkan i barnahus.
- Brottsoffermyndigheten ges i uppdrag att nationellt samordna, ge stöd och samt följa utvecklingen kopplat till samverkan i barnahus avseende barn som deltar i en brottsutredning med anledning av misstanke om utsatthet för våld.
- Senast om fem år ska utvecklingen avseende aktörernas samverkan kring barn som deltar i en brottmålsprocess med anledning av misstanke om utsatthet för våld följas upp och analyseras.

Kunskaps- och metodutvecklingen ska stärkas

- Folkhälsomyndigheten får ansvar för att initiera, genomföra och samordna ett utvecklingsarbete som syftar till att barns synpunkter och erfarenheter relaterat till våld och våldsutsatthet ska tillvaratas i högre utsträckning, exempelvis genom olika typer av brukarundersökningar.
- Etikprövningsmyndigheten får i uppdrag att se över behov och hinder avseende undersökningar som baseras på uppgifter från barn samt ta fram förslag på kriterier som ökar förutsättningarna för barn att delta i forskning.
- Våld mot barn i Sverige ska följas upp genom en nationell prevalensundersökning som genomförs vart femte år.
- Regeringen ser över möjligheterna att låta våld mot barn utgöra ett eget ämnesområde inom den officiella statistiken, samt utser lämpliga myndigheter med särskilt ansvar för att relevant statistik inom området tas fram, så kallade statistikansvariga myndigheter.
- Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (Forte) får i uppdrag att, i samverkan med andra relevanta forskningsfinansiärer och aktörer, stärka forskningen inom området våld mot barn, med särskilt fokus på praktisknära forskning samt implementeringsforskning. Anslaget till Forte ökas med 50 miljoner kronor per år för detta syfte.
- Förslag att medel ska avsättas i syfte att stimulera praktisknära forskning, samt metodutveckling inom våldsförebyggande och våldsbekämpande arbete mot våld mot barn och implementeringen av dessa metoder. Statsbidraget ska omfatta 50 miljoner kronor per år till Folkhälsomyndigheten att fördela.
- Universitetskanslersämbetet ges i uppdrag att undersöka förutsättningarna för införande av nya examensmål avseende våld mot barn i examen för professioner inom förskola och skola, socionomexamen, samt examina för yrken inom hälso- och sjukvård och juridik.
- Barnafriad ges i uppdrag att undersöka behovet av, samt förutsättningarna för att skapa och förvalta, en sökbar databas över be-

prövade metoder och program i syfte att motverka våld samt tillgodose barns rätt till skydd och stöd, ett så kallat *clearinghouse*.

- Barnafriid ges i uppdrag att i samverkan med Socialstyrelsen, undersöka behovet av, och förutsättningarna för, att tillhandahålla stöd till berörda professioner och verksamheter genom en stödfunktion för frågor som rör barn som utövar våld med särskilt fokus på barn med ett sexuellt problematiskt beteende.

Lättläst sammanfattning av utredningen *En uppväxt fri från våld*

Detta är en sammanfattning av utredningen

En uppväxt fri från våld.

Utredningen handlar om hur Sverige
kan skydda barn från att utsättas för våld.

Utredningen handlar också om vad som behöver bli bättre
för att våld mot barn ska stoppas.

Med utsättas för våld menar vi till exempel att
ett barn blir slaget av en vuxen
eller av ett annat barn.

Men det kan också handla om andra typer av våld.

Det kan också vara psykiskt eller sexuellt våld.

Psykiskt våld är till exempel om barnet blir hotat
eller förnedrat.

Det är regeringen som har beställt denna utredning.
I utredningen föreslår vi en strategi för hur Sverige
ska arbeta för att stoppa våld mot barn.

Med strategi menar vi en typ av plan
för hur arbetet ska gå till
och vem som ska göra vad.

Inget barn ska utsättas för våld

Det står i barnkonventionen att Sverige
ska göra allt för att skydda barn mot våld.

Barnkonventionen innehåller regler
om mänskliga rättigheter för barn.

Det är FN som har tagit fram barnkonventionen.

Därför är det Sveriges ansvar att
skydda alla barn mot våld.

Men trots detta utsätts många barn för våld.
Därför behöver arbetet bli bättre.

Våld mot barn är väldigt farligt

Barn som utsätts för våld kan få allvarliga skador.

Det kan vara både fysiska och psykiska skador.

Skadorna kan påverka barnet resten av livet.

Till exempel kan barnet få svårt att koncentrera sig i skolan.

Barnet kan också få svårt att umgås med vänner och familj.

Så här vill vi stoppa våld mot barn

Vi har tagit fram en plan för hur Sverige ska skydda barn från våld.

Målet med planen är att alla barn ska växa upp utan våld.

Planen innehåller fem punkter.

Varje punkt beskriver hur Sverige ska arbeta med detta.

Du kan läsa om varje punkt här nedan.

1. Sverige ska förebygga våld mot barn

Vi tycker att våld mot barn ska förebyggas.

Det betyder att barn ska ha trygga miljöer att vara i.

Det kan till exempel vara i skolan.

Det betyder också att samhället behöver säga ifrån när de tror att ett barn utsätts för våld.

Med samhället menar vi till exempel vuxna som jobbar på skola, sjukhus, socialtjänst och polis.

Det kan också vara andra vuxna i barnets närhet.

Till exempel fritidsledare eller en kompis förälder.

Men vi tycker inte att detta fungerar så bra.

Det beror på att de som arbetar med våld mot barn tycker det är svårt att samarbeta med varandra.

Det kan till exempel vara skola, socialtjänst och polis.

Det beror också på att både barn och vuxna behöver mer kunskap om våld.

Därför tycker vi att samhället behöver ge mer stöd till barn och vuxna.

Till exempel behöver barn som utsätts för våld få mer information om hur de kan få hjälp.

Vi tycker också att föräldrar ska få lära sig hur de kan hjälpa sina barn.

2. Sverige ska bli bättre på att upptäcka våld mot barn

Det är viktigt att samhället tidigt upptäcker om ett barn utsätts för våld.

Men det kan ibland vara svårt.

Det beror på att det kan vara svårt för barn som utsätts för våld att berätta om det.

Vi tycker att det finns saker som gör att samhället inte upptäcker om ett barn utsätts för våld.

Dessa saker är bland annat

- att vuxna inte ser de tecken på våld som barnet visar.
- att vuxna inte tar barnets berättelser om våld på allvar.
- att vuxna inte ställer frågor om våld till barnet.
Till exempel vuxna som jobbar på sjukhus och vårdcentraler.
- att vuxna inte hjälper barnet att få det stöd som barnet behöver.
- att det inte finns någon vuxen som barnet vågar berätta för.

Vi tycker att alla dessa saker behöver bli bättre.

3. Barn ska få det skydd och stöd de har rätt till

Barn som utsätts för våld har rätt att få hjälp.

Det betyder att samhället ska skydda barn som har utsatts för våld från att det ska hända igen.

Det betyder också att barnet ska få behandling för sina skador.

Barnet ska också få prata med någon om sina jobbiga upplevelser.

Det kan till exempel vara en psykolog.

Men vår utredning visar att detta inte fungerar så bra.

Därför föreslår vi att flera saker ska bli bättre.

Dessa saker är till exempel

- att barn som utsätts för våld ska få mer information om hur de kan få hjälp.
- att barn som utsätts för våld ska få information som är skriven för barn.
- att barn som utsätts för våld ska få mer hjälp av socialtjänsten.

- att barn som utsätts för våld ska bemötas på ett bättre sätt.
- att barn inte ska behöva vänta så länge på att få hjälp. Det kan till exempel vara hjälp av sjukhus och vårdcentraler.

4. Barn har rättigheter vid en brottsutredning

Om ett barn har blivit utsatt för våld behöver polisen och en domstol utreda saken. Då undersöker de om det som hänt är ett brott. Polisen och en domstol behöver också utreda vem som har gjort brottet.

Detta kallas för en brottsutredning.

I en brottsutredning ska barnet som har blivit utsatt för våld berätta om det.

Personen som utsatt barnet för våld ska också berätta om det.

En domstol ska sedan bestämma om personen är skyldig till brottet eller inte.

Det kan vara väldigt jobbigt att vara med i en brottsutredning.

Därför finns det några saker som är extra viktiga för de vuxna att tänka på.

Dessa saker är till exempel

- att samhället ska bemöta barnet med omtanke.
- att barnet ska få berätta om sina upplevelser och att andra lyssnar på barnet.
- att barnet hela tiden får veta vad som händer och varför det händer.
- att barnet får bra stöd under brottsutredningen och rättegången.

Men också efteråt.

- att brottsutredningen inte tar för lång tid.

Men vår utredning visar att dessa saker behöver bli bättre.

5. Vi behöver veta mer om våld mot barn

De som arbetar med våld mot barn
behöver mer kunskap.

Det behöver de för att kunna göra ett bra jobb.

Det kan till exempel vara kunskap om det våld
som barn utsätts för.

Det kan också vara kunskap om vilken slags hjälp
som barn behöver.

Men vi tycker att det finns saker
som behöver bli bättre med detta.

Vi tycker till exempel

- att det behöver bli enklare att samla in fakta om hur många barn som utsätts för våld.
- att det behöver bli enklare att se vilka sätt att arbeta som är bra eller mindre bra.

- att det behöver finnas fler sätt att arbeta på för att stoppa våld mot barn.
- att det behöver finnas fler sätt att arbeta på för att ge barn som utsätts för våld rätt stöd.

Vem ska jobba med detta?

Det är svårt att stoppa våld mot barn.

Därför föreslår vi att flera av Sveriges myndigheter och andra aktörer i samhället ska samarbeta med varandra.

Här kan du läsa om vilka myndigheter och andra aktörer i samhället som vi tycker ska jobba med detta.

Folkhälsomyndigheten ska leda arbetet

Vi föreslår att Folkhälsomyndigheten ska ha det största ansvaret för arbetet.

Folkhälsomyndigheten är en myndighet.

Folkhälsomyndigheten arbetar för att

alla i Sverige ska må bra.

Vi tycker till exempel att Folkhälsomyndigheten ska

- se till att andra aktörer i samhället har den kunskapen de behöver.
- se till att andra aktörer i samhället samarbetar med varandra.
- följa upp hur arbetet går.

Länsstyrelserna ska hjälpa till i arbetet

Vi tycker också att alla Länsstyrelser i Sverige ska hjälpa till.

Varje län i Sverige har varsin länsstyrelse.

Länsstyrelsen är en myndighet

som hjälper andra aktörer i länet.

Det är väldigt viktigt att länsstyrelserna är med

i arbetet för att stoppa våld mot barn.

Det beror på att varje län i Sverige har egna skolor, vårdcentraler, polis, socialtjänst och idrottsföreningar. Dessa har ofta kontakt med barn. Därför är det också viktigt att de samarbetar med varandra.

Vi föreslår att länsstyrelserna ska se till att de samarbetar med varandra.

Kommunerna ska undersöka och planera arbetet

Vi tycker också att alla kommuner i Sverige ska hjälpa till.

Därför föreslår vi en ny lag.

Lagen ska bestämma att varje kommun måste undersöka och planera arbetet för till exempel skolan, förskolan och socialtjänsten.

Lagen ska göra det enklare för kommunerna att veta vad de behöver göra för att skydda barn mot våld.

Mer pengar till regionerna och kommunerna

Vi tycker också att regionerna och kommunerna behöver få mer pengar för att skydda barn mot våld.

Därför föreslår vi att regionerna och kommunerna ska få 100 miljoner kronor från staten.

Mer pengar till organisationer som hjälper barn

Det finns många organisationer som hjälper barn som har utsatts för våld.

Till exempel Bris och Rädda barnen.

Organisationer som hjälper barn behöver pengar för att kunna fortsätta med det arbetet.

Därför föreslår vi att staten ska dela ut 50 miljoner kronor till detta.

Regeringen ska hålla koll på hur arbetet går

I den här utredningen lämnar vi många förslag på hur Sverige ska bli bättre på att skydda barn mot våld.

Men Sverige kan också behöva göra mer än det vi har kommit fram till i denna utredning.

Därför föreslår vi att regeringen ska ta fram en ny plan vart tredje år.

Vi föreslår också att regeringen ska hålla koll på hur arbetet går.